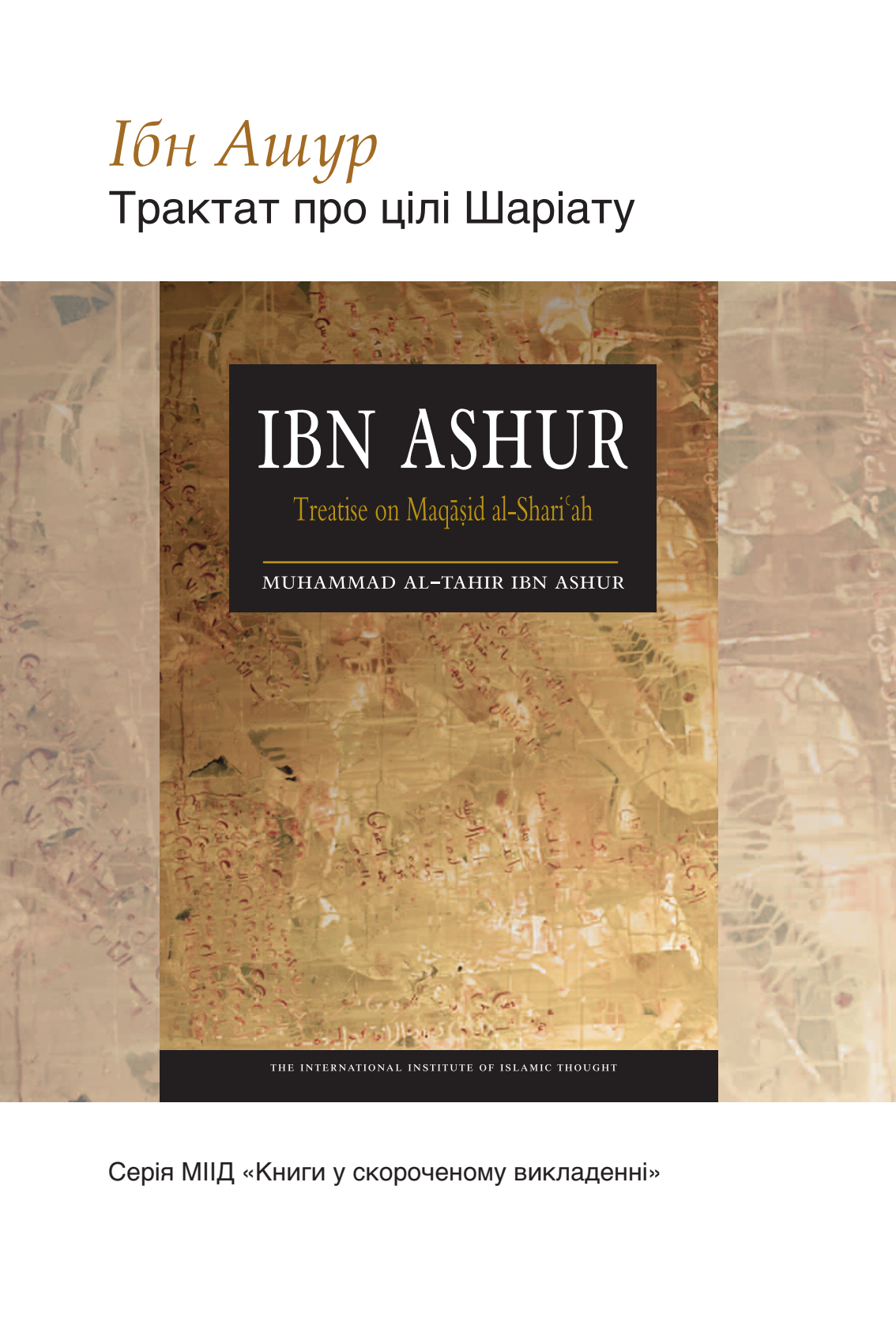

Ібн Ашур

Трактат про цілі Шаріату

IBN ASHUR

Treatise on Maqāṣid al-Shariʿah

MUHAMMAD AL-TAHIR IBN ASHUR

THE INTERNATIONAL INSTITUTE OF ISLAMIC THOUGHT

Серія МІІД «Книги у скороченому викладенні»

ІБН АШУР
Трактат про цілі Шариату

Мухаммад аль-Тахір ібн Ашур

*Книга надрукована за підтримки
Асоціації освітнього розвитку*

*Центр ісламознавчих досліджень
Національного університету
«Острозька академія»*

Міжнародний Інститут Ісламської Думки

Острог — 2020

Ibn Ashur: Treatise on Maqasid Al-Shariah
Muhammad Al-Tabir Ibn Ashour

Ібн Ашур: Трактат про цілі Шариату
Мухаммад аль-Тахїр ібн Ашур

© Міжнародний Інститут Ісламської Думки, 2020

The International Institute of Islamic Thought (IIIT)
P.O. Box 669
Herndon, VA 20172, USA
www.iiit.org

IIIT London Office
P.O. Box 126
Richmond, Surrey
TW9 2UD, UK
www.iiituk.com

ISBN:

Переклад: Ольга Тимчишин
Редакція: Михайло Якубович
Обкладинка: Шіраз Хан
Верстка: Гасан Гасанов

Праця Ібн Ашура «Трактат про цілі Шаріату» була опублікований повністю у 2006 році. У цій книзі шейх Мухаммад аль-Тахір ібн Ашур пропонує використовувати макасід як методологію для оновлення теорії Ісламського закону, яка не розвивалась ще з часів видатних імамів.

Ібн Ашур – і це доволі сміливий вчинок – також піднімає тему намірів/цілей Пророка Мухаммада, які були підґрунтям його дій і рішень. Він увів критерій, який дозволяє виокремлювати ту частину традиції Пророка, котра повинна була стати частиною Ісламського закону, від тих дій/висловлювань Пророка, які стосувались лише якихось особливих випадків і питань, зокрема, як політичне лідерство, судові рішення, дружня порада, вирішення конфлікту і т.д. Але найбільший внесок Ібн Ашура, досягнутий завдяки написанню цієї книги, полягає в розвитку нового вивчення макасід шляхом вироблення нової (сучасної) термінології, яка ніколи не формувалась у традиційному усуль аль-фікх. Наприклад, Ібн Ашур розвинув і трансформував теорію «збереження (підтримки) родоводу» в «збереження (підтримку) системи сім'ї», теорію «захисту істинної віри» в теорію «свободи переконань» і т.д. Він також представив концепції «законослухняності», «природної диспозиції», «свободи», «прав», «громадянства» і «рівності» як повноцінні елементи макасід, на які опирається увесь Ісламський закон. Такий розвиток надає великі можливості Ісламському закону для вирішення реальних проблем, з якими стикаються мусульманські суспільства й мусульманські меншини.

ВСТУП

Шейх Мухаммад аль-Тахір ібн Ашур є одним із найбільш відомих імамів аз-Зейтуни й одним із найбільш видатних мусульманських вчених XX століття. Ця книга є коротким англomовним посібником для вивчення Ісламського закону. Ібн Ашур запропонував використовувати макасід як методологію для оновлення теорії Ісламського закону, яка практично не розвивалась після епохи видатних імамів, яка розпочалася з Аш-Шафії у VIII столітті й закінчилась з Аш-Шатібі в XIV столітті. Методологія Ібн Ашура є центристською й розташовується між двома крайнощами сучасності: «новим буквалізмом», який ігнорує докази розуму, й обґрунтовану реінтерпретацію ісламських постанов, надаючи перевагу буквальному тлумаченню традиційних поглядів, і «новим раціоналізмом», який ігнорує релігійну й культурну ідентичність мусульман в гонитві за «модернізацією» і «раціоналізацією».

Згідно з ісламськими уявленнями, макасід Ісламського закону ґрунтується на Ісламських питаннях та Ісламській вірі, на раціональних доказах, цілях і спільному благу. Ібн Ашур також торкається теми намірів і цілей Пророка Мухаммада, які визначали його дії й рішення. Він увів критерій, який дозволив відрізнити ту частину традиції Пророка, яка повинна була стати частиною Ісламського закону, від тих дій/висловлювань Пророка, які стосувались тільки особливих випадків і питань. Але найбільш значний внесок Ібн Ашура, досягнутий завдяки написанню цієї книги, полягає в розвитку нового вивчення макасід шляхом вироблення нової (сучасної) термінології, яка ніколи не формувалась у традиційному усуль аль-фікх. Внесок Ібн Ашура надає великі можливості Ісламському закону для

вирішення реальних проблем, з якими зіткнулись мусульманські суспільства й мусульманські меншини.

Мухаммад аль-Тахір ібн Ашур народився в Тунісі в 1879 році в інтелігентній родині вихідців із Андалусії. Він навчався в улемів, налаштованих по-реформаторськи, й отримав класичну ісламську освіту. Він став суддею, потім шейх-уль-ісламом у 1932 році, він був плідним письменником й автором у сфері реформування ісламської юриспруденції й освіти. Праця Ібн Ашура про цілі Шаріату, написана в 1946 році, є першим систематичним дослідженням вищих цілей Шаріату.

ПЕРЕДМОВА

Ця книга розвиває важливий підхід до макасід аль-шаріа для забезпечення надійних меж при розгляді різноманітних думок. Книга повинна допомогти мусульманам розвивати адекватне законодавство, необхідне при виникненні нових питань і проблем, і забезпечити їх обґрунтованою думкою при виникненні конфлікту аргументів, які висуваються різними школами юриспруденції. Відмінності в базових принципах (усуль) набувають свого продовження при прийнятті юридичних постанов, оскільки загальні правила й універсальні принципи усуль аль-фікх виводяться з часткових властивостей цих правил.

Усуль аль-фікх ніколи не виконував ролі кінцевого арбітра, вердикт якого приймається тими, думки яких стосовно питань фікха відрізняються. Понад те, більшість пропозицій усуль аль-фікха не слугують цілі тлумачення фундаментальної мудрості, або хікма, і виявленню цілей Шаріату. Таким чином, учені, спеціалісти в сфері усуль аль-фікх, звели свої дослідження до зовнішніх і буквальних аспектів Шаріату. Ми ж сконцентрувались на оцінці статусу дійсних пропозицій усуль аль-фікху.

Для того, щоб представити певні й категоричні принципи для розуміння Шаріату, ми повинні повернутися до традиційних пропозицій усуль аль-фікху й сформулювати їх по-новому. Потім ми повинні переформулювати цілісність й окреслити її як незалежну дисципліну, яка носить назву «наука про найвищі цілі Шаріату». Ця книга розглядає цілі Ісламу, які стосуються законів і правил, які регламентують суспільні відносини й дії. Ці закони заслуговують того, щоб саме вони називались Шаріатом, оскільки вони відображають ціль Ісламу, яка полягає в тому, щоб специфікувати й ідентифікувати різноманітні рівні користі й шкоди та критерій для їх оцінки.

Частина I: Визначення макасід аль-шаріа

Ми прагнемо довести, що Шаріат як такий має найвищі цілі, також ми хочемо пояснити чому юристи повинні їх знати. Крім того, ми хочемо описати категорії цілей і методи для їхньої ідентифікації та підтвердження. Постанови й вказівки якого-небудь закону, установленого для людства, включають наявність особливих цілей, закладених за Божественним задумом. Він посилав пророків і закони для встановлення порядку поміж людьми. Більше того, люди мають дану Богом схильність до цивілізації, найбільшим проявом якої є закони, які регулюють життя людей. Вивчаючи Коран і достовірні хадиси Пророка, ми можемо зробити висновок, що постанови Ісламського Шаріату ґрунтуються на внутрішніх передумовах, які направлені на досягнення спільного блага й вигоди як для суспільства, так і для окремих людей.

Юристу потрібно знати макасід аш-шаріа на наступних рівнях. По-перше, він повинен розуміти їхні прояви й значення шляхом застосування лінгвістичних правил, які стосуються юридичної аргументації, яка працює з усуль аль-фікх. Потім він повинен розглядати висунуті муджтахідом докази для виявлення в них яких-небудь протиріч і далі вивчати наміри й цілі Шаріату. Дедукція за аналогією залежить від підтвердження випадків, які виявляються й можуть потребувати знань макасід аш-шаріа. Найвищі цілі Шаріату є критерієм для прийняття хадисів Пророка, розгляду думок факіхів, які належать до числа Сподвижників, і ранніх вчених, методів наведення юридичних доказів та аргументації.

Методи встановлення макасід аш-шаріа

Шаріат має найвищі цілі в своєму законодавстві, які або чітко виводяться, або встановлюються за допомогою доказів. Ми вже знаємо різні макасід аш-шаріа, які ґрунтуються на традиційних доказах усуль аль-фікх. Хоча ці докази виводяться з Корану, текст якого встановлений шляхом численних переда-

вачів, більшість коранічних індикаторів належать до категорії буквальних коннотацій, є імовірнісними, а не чіткими й категоричними. Муджтахіди сперечаються про правила й постанови, які вони виводять на їх основі.

Головний принцип, яким повинен керуватись юрист в цьому контексті, полягає в тому, щоб строго дотримуватись об'єктивності й справедливості, уникати упередженості, не сліпо дотримуватись тлумачень минулого й не приймати сліпо погляди якого-небудь видатного вченого або вчителя. Важливий метод тематичного висновку макасід аш-шаріа прихований за рівними диспозиціями й оцінками. Коли ми вдаємося до індуктивного дослідження різних випадків, споріднених спільною якістю однієї магістральної мудрості (хікма), ми можемо вивести з них одну специфічну ціль і виявити сховані за цим наміри Шаріату.

Більше того, ми можемо перевірити різноманітні текстові докази постанов Шаріату й правил, які мають спільний *ratio legis*. Тоді ми можемо зробити певний висновок, що цей *ratio legis* є ціллю, закладеною в нього Законодавцем.

Судження попередників чітко відображають у собі необхідність прийняття до уваги макасід аш-шаріа. Їхні широкі судження також відображають той факт, що вони прагнули встановлення цілей Шаріату в їхньому законодавчому формулюванні шляхом індуктивного аналізу. Найбільш точні муджтахіди та думки, які ґрунтуються на іджтіхаді кожного муджтахіда, залежать від глибини й широти охоплення їхніх зусиль, прикладених для виявлення цілей Шаріату.

Деяким вченим не вдається вловити контекст мови, хоча в ньому можуть ховатись контекстуальні докази, умовності мови й спільний контекст. Юристи чітко відрізняються за тим, настільки багато уваги вони звертають на ці думки. Проте ніхто не може знехтувати розглядом вчинків і дій Пророка. У цьому випадку потрібно звертати увагу на думки Сподвижників стосовно того, що залежить від передачі й практики. Таким чином, коли ми стикаємося з різноманітними можливостями тлумачень, юристи, зазвичай, шукають пояснення в Посланця Бога, як і зважають на ті обставини, які могли б підштовхнути їх до усвідомлення намірів Законодавця.

Наміри Пророка в законотворчості

Важливим вмінням для того, хто прагне установити цілі Шаріату, є розмежування різних намірів, прихованих за словами й вчинками Пророка. Учений Шіхаб аль-Карафі був першим, хто усвідомив це й застосував на практиці. Він писав: «Посланець Аллага є головним імамом, першим з-поміж суддів і найбільш обізнаним юрисконсультom (муфтієм)... Ми не можемо роздумувати про жодну релігійну функцію, не думаючи про нього, про його ідеальний приклад і прототип...» Далі він продовжує: «...його дії та поведінка в контексті вищезгаданих здібностей мають різні наслідки в Шаріаті. Таким чином, все, що він сказав або зробив – і про це відомо з достовірних джерел передачі – є зобов'язуючим загальним правилом...»

Сподвижники чітко розділяли ті приписи Посланця Аллага, які випливали з його позиції законодавця, та інші. Судження або дії Посланця Аллага поділяються на наступні сфери: законодавство, встановлення фетв, судові рішення, політичне лідерство в державі, керівництво, примирення, порада тим, хто прагне дізнатись його думку, консультування, духовне натхнення, навчання високих і благородних істин, дисципліна, а також звичайні судження, як не є інструкціями.

Усі ці сфери є очевидним свідченням законодавства й варіюють залежно від категорій постанов Шаріату, які їх стосуються. Видання фетв й адміністрування є прикладами застосування законодавства. Правоздатність верховного лідера держави у більшості випадків не може бути загнана з глухий кут тим, що стосується правоздатності держави. Правоздатність керівництва й настанови є більш загальними, ніж правоздатність законодавства, оскільки Посланець Аллага міг наказувати й забороняти, а його намір не був настільки однозначним, а скоріш індикативним, який відображає різні шляхи до блага й праведності. Юрист повинен ретельно перевіряти обставини й контекст різних дій Пророка. Контекстуальні індикатори, які стосуються законодавства, включають турботу

Пророка про донесення його слів до населення, про обов'язок діяти згідно з сказаним і про формулювання легальних приписів у вигляді універсальних пропозицій.

Визначені та імовірнісні макасід аш-шаріа

Юридичні помилки мають надзвичайно серйозні наслідки для індивідів або суспільств. Учені не повинні визначати жодну ціль Шаріату без попереднього всеохоплюючого тематичного вивчення того, що міститься в Шаріаті стосовно тієї чи іншої сфери, вибраної в законодавчих цілях, і попереднього звернення до праць ісламських вчених-правознавців для розуміння ситуації. Систематичний процес визначення цілей і прийняття до розгляду всіх потенціальних аспектів є критично важливим для уникнення помилок.

Знання, яке набувається тим, хто прагне досягнути цілі Шаріату, може поставати в різноманітних формах, воно може бути: визначеним, дуже імовірним або гіпотетичним. Юристи повинні ідентифікувати кількість визначених найвищих цілей в межах відповідності й строгого критерію згідно з фікхом та юридичною полемікою. Ціль полягає в тому, щоб сформулювати набір певних правил, які застосовуються у випадку незгоди або впертості, виробляючи таким чином 'ілім макасід аш-шаріа, який відрізняється від усуль аль-фікх. Імовірні або гіпотетичні цілі можуть легко досягатись у результаті застосування правил Шаріату.

Тематичний висновок достатній для вчених, щоб вони могли стверджувати, що просування полегшення є однією з найвищих цілей Шаріату. Усі індикатори, перевірені за допомогою індуктивного методу, як окремі, так і загальні, містяться точно в текстах Корану. Ступені імовірності в розумінні макасід аш-шаріа залежать від варіювання рівнів тематичного дослідження своїх джерел та індикаторів, доступних для юристів, які займаються дослідженням.

Приписи Шаріату, які можна й не можна збагнути за допомогою розуму

Метод, розроблений юристами для наведення доказів й аргументації в фікху й усуль аль-фікху, зводить висунення ними доказів до буквального тексту Корану, висловлювань Пророка та його вчинків. Такі твердження можуть означати універсальні правила й постанови. Юристи виводять різноманітні специфічні постанови або через встановлення ефективного випадку застосування універсального правила, або шляхом дедукції за аналогією в окремих випадках. Після вичерпування усіх можливих засобів та усвідомлення неможливості встановлення специфічного наміру Законодавця, муджтахід робить висновок, що Шаріат вимагає від нас підкоритись Божим приписам, оскільки це є частиною нашої віри.

Юристи стверджують, що приписи Шаріату можна або не можна збагнути за допомогою розуму. І якщо муджтахіди мають різні думки стосовно різновидів останніх, то юристи, які працюють з дедукцією за аналогією, розділили постанови Шаріату на три категорії: незмінно раціональні приписи, які ґрунтуються на текстових джерелах Шаріату або виводяться з них; благочестиві приписи, глибинну сутність яких людський розум не здатний збагнути; і середня категорія приписів, сутність яких прихована, але юристи можуть досліджувати її раціональним шляхом, хоча при цьому їхні думки можуть різнитись.

Якщо юристи впевнені в тому, що постанова є дійсно неосязною для людського розуму, вони повинні зберігати її форму й не змінювати її. Юристи повинні ретельно досліджувати й аналізувати те, що має приховані причини й цілі, щоб знайти відповідний шлях для виявлення конкретних цілей Шаріату. Вони також повинні зважати на загальне становище мусульманської громади, розглядаючи ті чи інші постанови Шаріату. Ми впевнені в тому, що всі приписи Шаріату відповідають цілям Законодавця, і всі вони містять в собі ключові приписи й користь

Частина II: Про загальні цілі Ісламського законодавства

Визначальна характеристика макасід аш-шаріа

Загальні цілі Ісламського законодавства складаються з більш глибоких значень і внутрішніх аспектів мудрості, на які звертає увагу Законодавець у сферах й обставинах законодавства. Вони включають в себе загальні характеристики Шаріату. Макасід аш-шаріа набувають форми реальних ідей або універсальних традиційних ідей, які повинні бути визначеними, очевидними, регулярними й постійними. Універсальні традиційні ідеї є перевіреними часом поняттями, які добре знайомі суспільству й приймаються ним у зв'язку з тим, що співпадають з суспільним благом. Деяким поняттям може бракувати постійності, вони можуть коливатися між благом і шкодою, а тому вони не можуть бути остаточно прийняті або відкинуті як цілі Шаріату. Замість того, вони повинні бути надані для розгляду мусульманським вченим і правителям, які мають владу відмінити й встановлювати обов'язки. Як тільки такі поняття встановлюються у зв'язку з передбаченими умовами, ми можемо бути впевненими в тому, що вони відповідають цілям Шаріату.

Якщо Законодавець розглядав їхнє застосування як просту можливість, то юристи повинні підтвердити їх як окремі випадки, тісно зв'язані з загальними принципами й не повинні виводити їх за межі їхнього специфічного й справжнього контексту. Проте, якщо існує імовірність того, що вони є частиною незмінних намірів і цілей Шаріату, юристи можуть прийняти їх як загальні правила, які можуть бути розширені за межі специфічного контексту. Оскільки Шаріат відкидає ілюзії й плоди уяви, виведення його постанов на основі вигадок є неприпустимим і непотрібним. Уявлення або недосяжні речі, хоча й неприпустимі в якості цілей законодавства, можуть бути корисними для досягнення певних цілей Шаріату, таких як заклик людей до Ісламу або стимулювання зацікавленості або страху як способу переконання.

Заснування макасід аш-шаріа на основі вродженої схильності й великодушності

Фітра – це природня схильність і порядок, які Бог заклав у кожную живу істоту. Таким чином, фітра людей є внутрішньою і зовнішньою умовою їхнього створення, як у контексті інтелекту, так і тіла. Подібно до цього здатність до екстраполяції та вміння робити висновки з передумов є частиною інтелектуальної й ментальної диспозиції людини, а уміння робити висновки на основі чогось нереального суперечить такій ментальній диспозиції. Іслам складається з віри й законодавства, які є або раціональними справами, або такими, що сприймаються й підтверджуються розумом. Шаріат закликає своїх послідовників зберігати фітру та йти за мотивацією в плані цивілізації. Коли вимоги фітри суперечать і є несумірними, тоді пріоритет повинен віддаватись тій, яка є сильнішою й більш визначальною для збереження фітри. Звернення до усталеного звичаю в юридичному судженні випливає з усвідомлення фітри, оскільки існує попередня умова, на яку потрібно звертати увагу в цьому випадку, – звичай не повинен суперечити усталеним правилам Шаріату.

Великодушність (самаха) є полегшенням у відносинах між людьми, які ґрунтуються на помірності. Знаходячись між упертістю й уседозволеністю, самаха виводить своє значення з ідеалів помірності, справедливості й стриманості. Помірність формує кістяк усіх якостей доброчесності. Самаха – це похвальне полегшення в справах, коли люди схиляються до суворості, вона не приносить шкоди або корупції. Коран і Сунна підтверджують великодушність в Ісламі. Головна мудрість полягає в тому, що Бог зробив Іслам релігією фітри, і справи фітри відповідають сутності людства й внутрішній сутності людей. У результаті Шаріат приносить комфорт як індивідам, так і суспільствам. Великодушність виявила свою важливість у розповсюдженні й історичній неперервності Шаріату. А це є додатковим доказом того, що полегшення відповідає фітрі.

Загальні цілі Ісламського законодавства

Загальні правила Шаріату та його специфічні докази віддзеркалюють ту обставину, що базовим принципом Ісламського законодавства є спрямованість на збереження соціального порядку суспільства й забезпечення його здоров'я. Чіткі текстові докази підтверджують, що головна ціль Шаріату полягає в ліквідації корупції в усіх сферах людської діяльності.

Праведність, яка схвалюється Законодавцем і відповідає Його намірам, не обмежується праведністю віри й актів ритуального поклоніння. Скоріше, вона створює умови для правильної поведінки людей у світських справах і взаємовідносинах між собою, оскільки Іслам розглядає справи як індивідів, так і суспільств, і реформує справи згідно з вірою. Таким чином, Іслам направлений на очищення психіки людини й піднесення її душі. З самого початку заклику Пророка в період після гіджри Ісламське законодавство поступово розвивалося і стало достатнім провідником в контексті стратегії Шаріату в здійсненні бажаних реформ.

Ми сконцентруємося на окремих аспектах реформи, яка стосується суспільних справ мусульман у контексті правил і законів, які регулюють громадські й суспільні відносини. В Ісламській юриспруденції це відомо під назвою заохочення корисного й заборони шкідливого.

Маслаха й мафсада в Шаріаті

Маслаха означає найвищу ступінь праведності й доброчинності, вона притаманна будь-якій дії, яка здійснюється праведно й з благими намірами, приватно чи публічно. Також вона корисна й вигідна як для суспільства, так і для окремих індивідів. Мафсада – це антонім маслаха, цим поняттям характеризують дію, яка несе шкоду й корупцію як на приватному, так і на суспільному рівні. Суспільний інтерес базується на колективних обов'язках, які повинні посилювати умму. Приватний інтерес віддзеркалює користь індивідів і направлений

на те, щоб праведність і благодійність індивідуальних дій приносили користь суспільству. Частина коранічного законодавства й більша частина Сунни сконцентровані на цій категорії маслаха.

Цей припис спрямований на досягнення більш загальної й важливої цілі утішання в часи труднощів, щоб взаємна допомога й полегшення випробувань стали нормою суспільної поведінки, щоб людям завдяки цьому було легше переживати часи негараздів. Для збереження добробуту й порядку в світі Шаріат обмежив життєві й незмінні інтереси людей постійними засобами захисту, навіть у тих випадках, коли немає жодної вигоди. Для того, щоб чітко сформулювати визначення характеристик, за наявності яких дія відноситься або до категорії маслаха, або до категорії мафсада, потрібно виявити більшу ретельність і застосувати особливу точність формулювань.

Для того, щоб віднести дію до категорії маслаха або мафсада, користь або шкода повинні бути чітко визначені й регулярні, настільки переважаючими й очевидними з точки зору розуму й визнання мудримися людьми, щоб характеристики цієї дії не могли бути замінені чимось іншим, ні в контексті принесення користі, ні шкоди. Один із двох аспектів принесення користі чи шкоди, хоча й еквівалентний своїй протилежності, повинен бути перехресно підтверджений чимось ще в своїй категорії, щоб відбулось переважання другого аспекту; один з двох аспектів користі чи шкоди повинен бути чітко визначеним та очевидним, тоді як інший – невизначеним та неочевидним. Законодавство, яке стосується сприйняття масаліх, не несе ніякої мафсада, а законодавство, яке стосується мафасід, не веде до втрати якої-небудь маслаха. Скоріше, усе Ісламське законодавство спрямоване на усвідомлення маслаха. Абсолютна й переважаюча мафсада, яка домінує над маслаха, чітко варіює в залежності від своєї категорії.

Не дивлячись на всі свої різновиди, маслаха буває двох головних видів. Один з них складається з очевидної вигоди для людей. Масаліх такого роду настільки зрослися з внутрішньою сутністю людей, що вони першочергово рухаються й

прагнуть до них, вважаючи їх припустимими. Інший вид складається з вигоди, яка не є настільки очевидною. Шаріат більше опікується усуненням перешкод на шляху досягнення очевидної вигоди. Маслаха, яка несе менш очевидну вигоду, позитивно сприймається Ісламським законодавством, яке приписує їй передбачає особливі санкції за відмову від неї й нехтування нею.

Деякі різновиди очевидної вигоди можуть поглинатися менш очевидною категорією через певні згубні впливи, які здатні вражати внутрішню диспозицію людей. Ті, хто підтримує Шаріат і може пояснити його законодавчі правила, повинні строго запобігати виникненню таких відхилень і невідповідності шляхом освіти й викорінення їх, також, шляхом виявлення поверхових ідей і корупції. Коли ненормальне обмежене людиною, яка здійснює його, моральні настанови й правильне виховання є засобами виправлення його. Якщо навпаки вони стосуються інших і завдають їм шкоду словами або справами, вирішення проблеми полягає в покаранні. Шаріат розвиває свою стратегію заради захисту різновидів масаліх з толерантністю й утриманням, в залежності від оцінки поведінки людей в контексті двох категорій маслаха.

Шаріат завжди захищає недооцінену маслаха, як на приватному рівні, так і на публічному, оскільки це означає відстоювання як суспільних, так і індивідуальних прав. Коли виникає конфлікт між двома різними аспектами маслаха, перевага надається більшій і більш важливій з них. Шаріат прагне реалізувати свої цілі, виходячи з розгляду усього суспільства, без завдання труднощів або випробувань, шляхом примирення найбільшої кількості різноманітних аспектів цілей, закладених його приписами й законами. Таким чином, він піднімається суспільством від нижніх до вищих рівнів тих цілей, настільки це дозволяють обставини. Фітра може забезпечити нас основою для пов'язування правил Шаріату, які стосуються конфлікту масаліх і мафасід, з питанням збереження або підкреслення людської сутності.

Далі наводяться приклади й аналогії для видів масаліх, рекомендованих Шаріатом, і мафасід, яких він уникає, щоб той,

хто вивчає макасід, міг навчитися розрізняти наміри Законодавця та йти Його шляхом при зверненні до різних масаліх і мафасід, приймаючи їх чи відкидаючи, в залежності від ситуації в суспільстві. Дуже важко здобути цей навик, тому що масаліх є численними й відрізняються своїм впливом на праведність суспільства і його добробут. Тому тільки ті масаліх, які, як ми знаємо, були включені в Шаріат, беруться до уваги.

Масаліх можуть бути класифіковані в залежності від їхнього впливу на суспільство й необхідності для існування суспільства й індивідів. Наша мета полягає в тому, щоб познайомитись з різноманітністю масаліх, як це передбачається Шаріатом, щоб набутти повноту знань стосовно їхніх універсальних категорій. Тоді ми можемо класифікувати й судити про них згідно з релевантними правилами. Шаріат залишив це текстуально некласифікованим, але виділив в якості принципу, який можна застосовувати. Особливості масаліх є суб'єктом імовірності й невизначеності, які ґрунтуються на очевидності, які підтримують різні типи необхідної аналогії, ідентифікацію загальних властивостей і точність установленної подібності між початковим і новими випадками. Навпаки, очевидність для категорії масаліх походить від тематичного індуктивного вивчення Шаріату, яке поступається визначеності.

Осмислення ідеї масаліх – це найбільш зрозумілий і прямий шлях для юристів, які дотичні до справ суспільства. Якщо масаліх суперечать іншим масаліх, вони повинні оцінюватися відповідно до чітких правил, які вимагають більшої незалежності суджень. Це судження варіює залежно від важливості як тих масаліх, яких дотримуються, так і тих масаліх, з якими виник конфлікт, так і залежно від ступеня визначеності, включаючи їхнє значення й силу.

Універсальні принципи Ісламського Шаріату

Шаріат, останній посланий закон, є універсальним і його правила та приписи повинні застосовуватись однаково до всіх людей, настільки це можливо. Бог створив Шаріат на основі

внутрішньої мудрості й ключових моментів, які можуть сприйматися і не змінюватися залежно від нації або звичаїв.

Погоджуючись з універсальністю Шаріату, мусульманські вчені не розкрили належним чином його пристосованість. Фундаментальні правила, універсальні принципи й приписи Шаріату можуть застосовуватися у всіх ситуаціях без труднощів, і становище, в якому перебували народи й нації протягом століть, демонстрували чутливість до вчення Ісламу також без труднощів. Ці моделі пристосованості Шаріату є взаємопов'язаними й взаємодоповнюючими. Мудрість, притаманна Шаріату, і благо можуть бути спроектовані на різні постанови, які різняться за своєю формою, але єдині в своїй меті.

Одним з найбільш важливих наслідків універсальності Шаріату є питання рівності в суспільстві. Проте Шаріат уникає зрівняння й уніфікації всього, що відрізняє людей від природи. Варіації переважно залишаються на розгляд соціальної та політичної систем відповідно до політики Ісламу, а не регулюються його фундаментальними законодавчими постановами. Рівність людей гарантована Ісламським законодавством. Для встановлення рівності індивідів та їхніх груп в Ісламському законодавстві нам не потрібно шукати які-небудь фундаментальні причини; достатньо гарантувати, щоб вона не порушувалась.

Інколи виникають такі обставини, коли принцип рівності доводиться відмінити або обмежувати, у зв'язку з деякими маслаха й мафсада. Такі ситуації/перешкоди вважаються тимчасовими (випадковими) через те, що вони обмежують цей фундаментальний принцип, який є нормою Ісламського законодавства. Критерій для оцінки обставин, які можуть призвести до порушення рівності між людьми, виводиться шляхом ретельного раціонального вивчення або на основі постанов кодифікованого закону.

Обставини, які призводять до порушення рівності в певних сферах застосування Шаріату, можуть бути внутрішніми й природними, легальними, соціальними або політичними. Ці міркування можуть бути постійними або тимчасовими, великими або малими. Природні, легальні й соціальні міркування відносяться до моральної поведінки, поваги прав інших, етич-

ного та впорядкованого управління справами мусульманського суспільства. Політичні міркування спрямовані на захист політичної влади Ісламу. Шаріат є критерієм і провідником при визначенні й специфікації цих обставин, оцінці їхнього впливу шляхом розгляду окремих правових постанов, імплементація яких порушує реалізацію рівності.

Рівність в особистій поведінці й справах є однією з головних цілей Шаріату. Арабський термін хуррійя має два значення, які виводяться одне з одного. Перше значення є антонімом до поняття рабства й відноситься до здатності всіх розумних і повнолітніх людей самостійно вести свої справи. Друге значення виводиться з першого шляхом метафоричного застосування. Воно означає здатність людини діяти вільно без протидії з чийогось боку. Ці обидва значення свободи закладені в Шаріат, оскільки вони походять з фітри й віддзеркалюють сутність рівності.

Застосування першого значення в Шаріаті є загальним й усталеним. Старанність Шаріату в розгляді суспільних справ і спільних інтересів зумовлена його прагненням до охорони соціального порядку, при якому відкидаються всі фактори, які ведуть до рабства, оскільки такою є історична спрямованість Ісламу з моменту його появи. На шляху до своєї мети Іслам прагне досягнути балансу між розповсюдженням свободи й забезпеченням порядку через популяризацію засобів, що ведуть до свободи, на шкоду тих, що ведуть до рабства. Він бореться з випадками рабства шляхом зменшення їхнього числа й ліквідації багатьох факторів, які призводять до рабства.

Свобода висловлювання й прагнення до знань найкращим чином виявилися протягом перших трьох століть мусульманської історії, коли вчені могли висловлювати свої погляди й доктрини. Без свободи висловлювання, релігійних переконань, думки, ділові відносини, сімейне право, обов'язки не будуть мати необхідного правового ефекту. Ці дії є неефективними, якщо здійснюються примусово. Свобода дій в тому, що стосується інших, є законною, якщо не спричиняє шкоди. У багатьох своїх диспозиціях Шаріат обмежив свободу дій шляхом блокування усіх засобів, які призводять до нехтування нею.

Цілі, атрибути й спрямованість Шаріату

Ісламське законодавство застосовує подвійний метод, який складається з внесення змін і підтвердження. Один метод полягає в усуненні декадансу й корупції, яка його супроводжує. Внесення змін може означати подальше обмеження заради добробуту людей. Воно також може виявлятися у вигляді по-благливіості з метою викорінення крайнощів. Один аспект мудрості й цілеспрямованих змін у справах людей включає імплементацію без викривлень, оскільки потурання загрожує підірвати його з обох сторін. Інший метод полягає в підтвердженні благих практик, яких дотримуються люди.

Утвердження законодавчого правила припустимості потрібне для викорінення надмірності прихильників крайнощів шляхом стимулювання їх дотримуватись того, що є нормальним і припустимим для більшості розумних і хороших людей. Підтвердження також вимагає усунення всіх ілюзій, які можуть бути в людей і які призводять до того, що ті вірять в те, що нібито деякі хороші справи є поганими, коли несправедні люди здійснюють їх. За виключенням цих і схожих причин, мовчання Законодавця вважається схваленням того, що здійснюють люди. Тому дозволеність є першочерговим правилом Шаріату, бо складовий її предмет має безкінечну кількість варіацій. Внесення змін і підтвердження застосовуються до всього людства.

Мета Шаріату в усіх цих правилах і приписах полягає в тому, щоб пов'язати їх зі станами, атрибутами й діями людської поведінки на індивідуальному та колективному рівнях. Це зв'язування ґрунтується на сутнісних значеннях тих станів, атрибутів і дій, які призводять до праведності й користі або несправедності й шкоди. При цьому людина повинна усвідомлювати хибність уявлення про те, що деякі правила й приписи пов'язані просто з іменами речей або з їхніми зовнішніми формами без прийняття до розгляду внутрішніх сутностей, прихованих у Шаріаті, таким чином, можна здійснити грубу помилку в фікху. Ісламські правові терміни повинні інтерпретуватися тільки відповідно до тих значень, які Законодавець

хотів закласти в них, беручи до уваги те практичне визначення цих термінів, яке їм було надано, коли Ісламська термінологія встановлювалася. Коли змінюється певна тактика, термін втрачає свою цінність.

Індуктивне вивчення Шаріату в його диспозиціях переконало вчених умми не трактувати множину окремих випадків і деталей однаково через зведення їх до одного спільного правила, за винятком тих випадків, коли вони мають спільні атрибути. Учені застосовують шаріатські правила, які стосуються практик минулого, до практик більш пізнього часу, спираючись на атрибути, які притаманні законодавству, коли починають діяти приписи Шаріату. Важливість аналогій, які стосуються значення, яке відповідає намірам Законодавця, полягає в точності й зрозумілості, а також в доповненні їх прикладом. Застосування метафор та алегорій ученими було надзвичайно важливим для виявлення тонкої сутності й прихованих істин. Алегорії й метафори, таким чином, допомагали юристам в пошуках більш глибоких значень вищого порядку. Провідні вчені ісламської юриспруденції не мають спільної думки щодо застосування аналогії до категоричних санкцій, прощення і привілеїв, а також – труднощів, умов і перешкод.

Маніпулювання контекстом Шаріату пов'язане з такими практиками, застосування яких є забороненим з канонічної точки зору. Проте до маніпуляцій не відноситься прагнення здійснити законну дію іншим шляхом або шляхом забезпечення засобів для цього. Бухарі цитував хадис Пророка, який ліквідує хитрощі й класифікує їх з точки зору юриспруденції за різними діями людей.

У різних умовах, які використовуються для того, щоб уникати приписів Шаріату, і які призводять до окремого або повного недосягнення цілей Шаріату, маніпуляції не дотримуються однієї моделі. Хитрощі, які стосуються джерел Шаріату, можуть вести до таких наслідків: обумовлювати повне недосягнення цілей Шаріату без заміщення її іншою метою; упустити законну практику для того, щоб застосувати щось інше, легше з приписаного їм; використовуватись у діях, які не ма-

ють важливого значення згідно з намірами Законодавця; не суперечити намірам Законодавця.

Анулювання тих дій, які могли б завдати значної шкоди, але не є злом самі по собі, тотожні маніпуляціям. Проте деякі люди застосовують хитрощі, щоб законно уникнути певних обов'язків, але їхня поведінка при цьому формально відповідає правилам Шаріату. Шаріат направлений на пошук балансу між внутрішнім добром дії, яка використовується як засіб, і можливими поганими наслідками. Таким чином, питання переходить у сферу дії правила, яке регламентує конфлікт між масаліх і мафасід.

Шаріат піклується про те, що є дозволеним і благим, охоплюючи це тим, що є обов'язковим, навіть якщо з формальної точки зору це може здатися забороненим або просто дозволеним. В усуні аль-фікх це відомо у вигляді максими: «те, що призводить до чогось обов'язкового, також є обов'язковим» і все це є спрямованим на забезпечення безпеки мусульманського суспільства.

Точність, визначеність і милість в Ісламському законодавстві

Оскільки Шаріат спрямований на те, щоб його постанови легко впроваджувалися людьми в будь-яких ситуаціях і щоб його значення було чітко зрозумілим, він характеризується точністю й визначеністю. Тому він має атрибути для того, щоб учені могли ідентифікувати ключові смисли для законодавства. Юристи фокусують увагу на очевидних і регулярних атрибутах, які є основою витоків і постанов шаріату. Вони також визнають, що існування таких атрибутів є індикатором ключових значень, які можна назвати мудрістю. Шаріат використовує ці методи для того, щоб чітко визначати сутність і значення для уникнення занепаду.

Шаріат спрямований на те, щоб його положення були імплементовані та щоб в суспільстві їх дотримувались, бо користь, яку вони несуть в собі, не може бути отримана без їхнь-

ої імплементації й дотримання правил. Для досягнення цієї цілі можуть застосовуватися два підходи. Один полягає в застосуванні суворості й визначеності при імплементації його правил. Інший полягає в застосуванні полегшення й милості таким чином, який не допустить нехтування його цілями.

Правила Шаріату використовують усі можливі засоби полегшення й милосердя для того, щоб заохочувати людей дотримуватись того, що є благом для них, імплементуючи ці правила. Правила й постанови Шаріата ґрунтуються на полегшенні не залежно від загального стану людей. При певних обставинах Шаріат змінює свої правила й передумови, переходячи від суворості й обмеження до легкості й поблажливості, таким чином, послаблюючи те, що може завдати труднощів і незручностей.

Шаріат не направлений на те, щоб приносити людям труднощі. Це практичний закон, який прагне реалізувати досяжні цілі, які можуть бути досягнуті тільки шляхом поблажливості. Уникнення абсолютного бажання помститися у законодавстві є важливою характеристикою Ісламського закону. Коли Іслам забороняє практику або пом'якшує своє законодавство, він насправді діє згідно з оголошеними ним характеристиками великодушності.

Юристи нехтують певними аспектами відхилення від правил. Вони погоджуються з тим, що відхилення від правил полягає в зміні приписаної для індивідів або для громади дії із суворості й складності на полегшення й пом'якшення у зв'язку з відповідними обставинами, які потрібні Шаріату для того, щоб відійти від своєї цілі досягнення блага або усунення зла.

Потреба завжди є спільною й постійною. Це формує основу універсального законодавства в сфері практик, які стосуються загальних категорій дій, які від початку були заборонені. Не дивлячись на шкоду певних практик і на імовірність того, що з економічної точки зору їх вигідніше було б заборонити, вони були дозволені через велику потребу суспільства в них. Юристи повинні зважати на постійні загальні потреби, бо все суспільство або значна його частина може опинитись в ситу-

ації, яка потребує дозволу на заборонену дію для досягнення особливої цілі.

Введення й дотримання Шаріату закликає до вродженого самообмеження. Люди інстинктивно прагнуть до певної вигоди та до ліквідації певного зла. Релігійно-духовне самообмеження не важко трансформувати в природні бажання через засудження всіх видів небажаної поведінки. Коли релігійно-духовне самообмеження слабшає, тоді державний контроль може допомогти. Це відповідальність правителя – забезпечувати цей дух самообмеження й слідкувати за тим, щоб ним не знехтували та не підірвали його.

Одна з головних цілей Шаріату полягає в тому, щоб його приписи ґрунтувалися на різних атрибутах. Таким чином, він робить їх необхідними і відповідно варіює ці приписи. Ісламський Шаріат є універсальним і вічним, а зміна обставин є надзвичайно очевидним аспектом сталого Божественного закону.

Пояснення Шаріатом трансакцій має подвійну ціль. Інколи воно спрямоване на те, щоб накласти на людей постійне й універсальне правило, таке як заборона лихварства, інколи ж воно спрямоване на те, щоб формулювати судження поміж людей, тоді як практичне юридичне рішення є імплементацією універсального законодавчого правила. Оскільки ми розглядаємо блокування значень як одне з фундаментальних правил Ісламського законодавства, і оскільки це правило працює в особливих умовах, муджтахіди повинні звертати увагу на те, коли такі значення повинні блокуватись, а коли – бути розблокованими.

Мета Шаріату полягає в побудові міцного й стабільного суспільного порядку

Головна ціль Шаріату полягає в побудові сильного суспільства зі стабільною соціальною системою та в просуванні впорядкованого його функціонування через досягнення блага й запобігання злу. Ми повинні розглядати мусульманське суспільство як єдине ціле й підкоряти умови його існування пра-

вилам Шариату, подібно до того, як ми це робимо на індивідуальному рівні, щоб досягти чіткого усвідомлення того, як законодавчі правила Шариату повинні застосовуватись до суспільних справ. Блокування значень, розгляд інтересів, які не регулюються текстами, і принцип відхилення від правил є вагомими характеристиками, які стосуються усього суспільства й рідко застосовуються на індивідуальному рівні.

Обов'язок учених полягає в тому, щоб забезпечити вирішення суспільних проблем на основі Шариату. Бог критикував багато різних суспільств за те, що вони зважали тільки на поверхове значення справ і були нездатними усвідомити їх більш ретельно й віднайти більш глибокі значення. Відповідно, іджтіхад є колективним обов'язком мусульманського суспільства, виходячи з потреб й обставин різних народів і країн, які входять до його складу. Уся мусульманська громада, таким чином, грішить, коли не може виконати той обов'язок, маючи для цього всі інструменти й засоби.

Негативний вплив невдачі в справі застосування іджтіхаду є добре помітним в тих аспектах життя мусульман, які змінилися з часів видатних учених-муджахідів. Мусульмани потребують учених, які здатні оцінити різні школи юриспруденції й вирішити, чому надавати перевагу для досягнення громадою найбільшого блага. На всіх цих рівнях відчутна невідкладна потреба в глибинному вивченні й обговоренні Шариату, щоб визначити його первинні й вторинні цілі, так і здатність пристосовуватись або ригідність доктрин ранніх муджахідів.

Перший крок на шляху до такої інтелектуальної й вченої цілі полягає у формуванні органу, який складається зі спеціалістів, тобто видатних знавців Шариату, які презентують усі школи юриспруденції в мусульманських країнах. Ці вчені повинні вивчати й обговорювати життєві потреби умми, щоб продукувати рішення для мусульманської громади на основі згоди між собою. Інший обов'язок полягає в ідентифікації шаріатських вчених у світі, - тих з них, хто досягнув або практично досягнув рівня, необхідного для здійснення іджтіхаду. Окрім знань, ця група вчених повинна поєднувати цілісність і дотримання Шариату в особистому житті, щоб умма повністю довіряла їхній вченій ерудиті.

Частина III: Макасід аль-шаріа: відносини між людьми

Далі наводяться деякі окремі цілі різних типів відносин за юридичною літературою, які сфокусовані на досягненні найвищих цілей Шаріату в різноманітних сферах законодавства й людських взаємин.

Цілі й засоби транса́кцій

Ця тема є передумовою для перевірки правил Шаріату, які стосуються поведінки людини й соціальної взаємодії. У зв'язку з цим потрібно розрізняти цілі, які за Шаріатом вважаються пріоритетними для реалізації, і засоби, які є вторинними, оскільки залежать від ще чогось. Суб'єкт правил Шаріату поділяється на дві категорії: цілі й засоби. Цілі (макасід) складаються з масаліх і мафасід, а засоби, у свою чергу, складаються з шляхів і методів, які ведуть до них.

Цілі — це типи поведінки, які мають особливу спрямованість і поділяються на дії, які ґрунтуються на цілях Законодавця, і на такі, що ґрунтуються на людських цілях. Ці цілі є методами, які вказував Законодавець як необхідні для здійснення корисних завдань або відстоювання суспільних інтересів, пов'язаних з приватною поведінкою. Друга категорія, яка є менш важливою та менш розповсюдженою, складається з цілей, досягти яких прагне група людей. Дві вищезгадані категорії, своєю чергою, поділяються на права Бога й права людей. Природа цих прав така, що нікому не дозволено ігнорувати їх, оскільки вони постають як засоби збереження універсальних і найвищих цілей Шаріату.

Термін васалъ стосується правил, встановлених Законодавцем в якості засобів для реалізації проміжних цілей, які є засобами для кінцевих цілей. Без них ціль Шаріату може бути повністю втраченою або неповністю досягнутою. Засоби включають причини, які є індикаторами правил Шаріату, умови, необхідні для їхньої імплементації, і відсутність перешкод.

Саме тому це стало однією з максим Ісламської юриспруденції: якщо анулюється ціль, то анулюються й засоби, які ведуть до її досягнення. Ця дискусія сконцентрована на засобах, необхідних для реалізації цілей Шаріату.

Принципи й категорії прав у Шаріаті

Специфікація принципів права є найкращою і найбільш міцною основою для законодавства у сфері трансакцій між людьми. Вона забезпечує досягнення двох важливих цілей, які є основою для надання прав тим, кому потрібно. Викладення таких принципів консолідує й пояснює права для суддів, правителів і підданих.

Одна з головних цілей Шаріату полягає в тому, щоб специфікувати різні права за категоріями людей, визначити домінування одних людей над іншими в певних правах і продемонструвати як люди повинні розподіляти користь від ресурсів, які повинні розподілятися. Сутність правил, що регулюють специфікацію прав, можна звести до двох базових принципів: вродженої наявності невід'ємних прав і надання переваги одному індивіду або групі індивідів над іншими в певних правах, які легко визначити. Права можуть бути класифіковані за цими категоріями на основі сили їх аргументів (ключових передумов), включаючи вроджені права, права успадкування й права на ресурси.

Різні системи законів роблять акцент на головному принципі сім'ї для запобігання виникненню сумнівів у спадкоємців стосовно їхньої родової ідентичності. Ісламський Шаріат встановив найбільш справедливі, цілісні й реалістичні правила для регулювання й функціонування сім'ї. Найбільш важливий принцип, який є ключовим для будь-якого сімейного законодавства, повинен фокусуватися на консолідації шлюбних зв'язків і спорідненості та пояснювати, як розривати шлюб за необхідності. Одна з найбільш важливих цілей Шаріату полягає в зміцненні шлюбу, оскільки він є основним принципом побудови сім'ї.

Контрактна форма, яка необхідна для зміцнення стосунків у сім'ї найбільш відповідним чином, є побічною для сутності шлюбу. Наш поверховий аналіз матеріалу, який містить первинні й вторинні правила, які регулюють шлюб, і з точки зору яких потрібно вивчати цілі Шаріату відносно цього предмету, дозволив нам встановити два фундаментальні принципи. Перший принцип спрямований на встановлення чіткої відмінності між специфічною формою стосунків у сім'ї та всіма іншими формами зв'язків між чоловіком і жінкою. Другий принцип полягає в перевірці того, що шлюб не укладений тимчасово. Шлюб є різновидом морального захисту.

Трансакції

Шаріат найбільше турбується про економічний добробут. Аяти Корану й хадиси Пророка розглядають багатство й добробут як сферу діяльності в людському суспільстві й вирішення його проблем. Ми знайшли достатньо доказів на користь того, що багатство й статки є вагомими, згідно з Шаріатом. Насправді закят – тобто податок на власність, яка перевищує певний ліміт, – є третім стовпом Ісламу. Першочергова мета Шаріату у сфері благополуччя суспільства полягає в тому, щоб забезпечити його стабільність й економічний ріст. Шаріат ідентифікував наступні фактори як природні засоби для набуття й розпоряджання власністю: ексклюзивна власність на щось, на що ніхто інший не має права; робота на ділянці землі й використання плодів такої праці; і обмін однієї позиції на іншу. Наявність ринку має на увазі багатство, зосереджене в руках максимально можливої кількості людей. Таким чином, у цьому криється одна з найважливіших цілей Шаріату. Щоб досягнути цілі побудови ринку, були встановлені різноманітні види угод і контрактів, за допомогою яких регулюється передача фінансових прав.

Цілі Шаріату стосовно того, що стосується усіх видів економічного блага, можуть бути узагальнені за допомогою таких понять, як ринкова економіка, прозорість, стабільність і рівність. Одним із значень навернення, яке включає Шаріат, є

перерозподіл благ в суспільстві між максимально можливою кількістю людей без завдання шкоди тим, хто набув їх законним шляхом. Шаріат визнає виключне право людей на багатство й дозволяє їм користуватись ним, як вони бажають, протягом їхнього земного життя. Вчиняючи таким чином він заохочує людей заробляти й накопичувати гроші. Шаріат сподівається досягнути своєї цілі в контексті збільшення загального добробуту й ліквідації різноманітних перешкод на цьому шляху.

Ціль вимоги прозорості при набутті багатства й добробуту полягає в тому, щоб уникнути шкоди й суперечок, настільки це можливо, через це були встановлені й передбачені присяги й документація. Кожен, кому довірено деяке майно, повинен охороняти його відповідно до Божих приписів. Правила Шаріату, які регулюють дійсність і дієвість контрактів, направлені на забезпечення виконання цих умов. Відповідно до цілі Шаріату, яка стосується сутності фінансових трансакцій, були встановлені правила, які регулюють дійсність і недійсність контрактів, вони були пов'язані з володінням й набуттям.

Ціль Шаріату в різних фінансових трансакціях полягає в створенні багатства як для індивіда, так і для суспільства. Праця розглядається як один з базових елементів багатства й засіб утилізації його. Той, хто здатний працювати й виробляти, утримує багатьох, хто не має ніякого капіталу, який дозволяє їм займатися виробничою працею, або ж переживає його нестачу, або не може використовувати свій виробничий потенціал. Капітал і праця часто не можуть бути прикладеними в багатьох випадках. Це насправді обумовлює великі втрати для робочих, володарів капіталу і всього суспільства.

Для виходу з цієї ситуації тверезомислячі люди були вмотивовані, щоб відшукати шляхи поєднання капіталу й кваліфікованої праці з користю для обох сторін. Таким чином, найвища ціль Ісламського законодавства полягає не в тому, щоб не допускати одну зі сторін до пошуку найкращого способу для досягнення цієї цілі справедливим шляхом. Ціль Шаріату при укладанні контрактів усіх типів полягає в тому, щоб

захищати права робітників шляхом висунення специфічних умов, щоб їхня праця не була недооціненою й не пропала.

Шаріат підтримує наступні принципи: збільшення кількості трудових контактів; дозвіл на ризик, який є звичайним у подібних ситуаціях; усунення всього, що виснажує робітника при укладенні таких контрактів; вербальні контракти не є обов'язковими; дозвіл на додаткові виплати робітникам за понаднормову працю; виплата робітникам того, що вони заслужили, одразу після закінчення роботи без жодних відтермінувань; забезпечення робітників засобами, необхідними для здійснення роботи, оскільки їх не потрібно змушувати самостійно здійснювати це; і ліквідація всіх умов і контрактів, які призводять до того, що нагадує рабську працю.

Подарунки й донорські контракти ґрунтуються на понятті взаємодопомоги між членами суспільства. Вони посилюють його, слугують найвищим цілям Шаріату і є благородною гідністю Ісламу. Окрім того, вони надають можливості для підтримки існування й покращення становища бідних. Шаріат підтримує наступні принципи: збільшення кількості й частоти подарунків і пожертв у зв'язку з їхньою суспільною й приватною користю; пожертви повинні бути добровільними й не повинні супроводжуватися сумнівами; толерантність і гнучкість застосовуються до засобів здійснення пожертв за побажаннями донорів; акт пожертвування не повинен призводити до нехтування правами інших або до збитків для когось іншого.

Суддівство, свідчення й покарання

Мусульманське суспільство повинно мати правителя, який займається своїми суспільними справами, здійснює правосуддя та впроваджує правила Шаріату в межах своїх повноважень. Це пов'язано з тим, що Ісламський Шаріат, будучи кодом, який керує взаємовідносинами між людьми й наділяє їх певними правами, був посланий тільки для того, щоб ці цілі здійснювалися. Одна з найважливіших цілей Шаріату після

його становлення полягає в тому, щоб він утвердив свою владу, імплементував свої права й просував свою гегемонію.

Для забезпечення будь-якої правової системи (Шаріату) люди повинні глибоко усвідомлювати сутність його святості. Насправді переконаність людей в святості закону робить можливим їхнє добровільне підкорення йому. Ціль Шаріату відносно категорії людей, відповідальних за імплементацию його правил, полягає в тому, щоб такі люди забезпечували дотримання прав відповідним чином і згідно з фундаментальними принципами Шаріату та його конкретними правилами. Нікому, призначеному на якусь посаду, не дозволяється діяти інакше, аніж з метою просування добра (маслаха) і запобігання злу (мафсада).

Усі передумови Шаріату сконцентровані на реформуванні стану суспільства та його справ. Стягнення, покарання й фіксовані штрафи, встановлені Шаріатом, спрямовані виключно на те, щоб очистити становище людей. Одна з найвищих цілей Шаріату полягає у збереженні суспільного порядку й цієї мети можна досягнути тільки шляхом блокування всіх джерел розбрату й агресії. Блокування цих джерел саме по собі є справедливою справою тільки тоді, коли вона ґрунтується на незмінному Шаріаті й впроваджується законною владою. Реформування на рівні індивідів і суспільства є найвищою ціллю Шаріату. Воно спрямоване на те, щоб принести задоволення жертвам у вигляді притягнення винних до відповідальності та у превентивності щодо потенціальних дій їхніх послідовників.

Висновок

Сподіваємося, що ця книга буде корисною для юристів і тих, хто прагне отримати глибокі знання, піднести свої думки та сприйняття й зміцнити їхню рішучість у вивченні найвищих цілей – макасід аль-шаріа.

Про автора

Мухаммад аль-Тахір ібн Ашур народився в Тунісі у 1879 році. Він залишив багатий спадок як у вигляді великого практичного досвіду, так і у вигляді численних публікацій наукових праць і статей, з якими не зрівняється ніщо в Тунісі XIX-XX століття. Багато з цих праць досі ще чекають свого критичного вивчення й публікації.

Серія МІД «Книги у скороченому викладенні» є цінним зібранням ключових публікацій інституту, написаних у стислій формі, щоб дати читачеві змогу збагнути суть основного змісту оригіналу.

Шейх Мухаммад ат-Тахір Ібн Ашур — один із найвідоміших імамів аз-Зейтуни та один із найвидатніших мусульманських вчених ХХ століття. Публікація перекладу «Трактату про цілі шариату» Ібн Ашура є важливим кроком для глибшого вивчення Ісламського закону. Ібн Ашур запропонував макасід як методологію для оновлення теорії Ісламського закону, яка практично не розвивалася з часів епохи видатних імамів. Ібн Ашур також торкається важливої теми намірів і цілей Пророка Мухаммада (мир йому і благословення), що стояли за його діями та рішеннями. Вчений ввів критерій, який дозволив розрізнати ту частину традиції Пророка, що мала стати частиною Ісламського закону, від тих його дій та висловлювань, які стосувалися лише особливих випадків, наприклад, питань політичного лідерства або вирішення конфліктів. Але найбільший внесок Ібн Ашура, завдяки написанню цієї книги, полягає в розвитку нового погляду на макасід шляхом розробки нової, сучасної, термінології, якої не було у традиційній науці усуль аль-фікх. Наприклад, Ібн Ашур розвинув теорію «збереження роду» до теорії «збереження системи сім'ї», «захисту істинної віри» до «свободи переконань» і т.д. Також він ввів поняття «законослухняності», «природної схильності», «свободи», «прав», «громадянства» і «рівності» як повноцінних елементів системи макасід, на які опирається весь Ісламський закон. Такий розвиток надає Ісламському закону значні можливості для вирішення реальних проблем, з якими стикаються мусульманські суспільства та мусульманські меншини.

Міжнародний Інститут
Ісламської Думки